

Maksuton päivähoito – lapsiperheiden pelastus, syntyvyyden nostattaja vai kuntien tappio?

Tiia Koskinen ^{1*}

¹ Lahti University of Applied Sciences, Finland

SHORT COMMUNICATION

1 Johdanto

Syksyllä 2018 alkoi 19 kunnassa maksuttoman päivähoiton kokeilu viisivuotiaille, eli noin 12 400 lapselle. Kokeilun toisella kierroksella tuli mukaan uusia kuntia ja nyt 18 600 lasta on maksuttoman päivähoiton piirissä. Tämä vastaa 31 prosenttia kaikista viisivuotiaista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2019a.) Kokeilusta päättänyt hallitus oli määritellyt tavoitteeksi nostaa varhaiskasvatuksen osallistumisastetta ja edistää koulutuksen tasa-arvoa. Silloinen opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen perustelee kokeilun tärkeyttä, hänen mukaansa laadukas varhaiskasvatus vaikuttaa myönteisesti lapsen kasvuun, kehitykseen ja myöhempään oppimiseen. Lisäksi se tasoi erilaisista kotitaukoista tulevien lasten lähtökohtia ja vähentää ennaltaehkäisevästi syrjäytymistä. (Siippainen, 2018.)

Maksuton päivähoito tarkoittaa neljää tuntia päivässä eli 20 tuntia viikossa. Ajallisesti tämä vastaa esiopetuksen määrää. Kokeiluun osallistuvat kunnat saavat valtiolta tukea menetettyjen asiakasmaksutuloihin. Maksuton päivähoito tarjoaa kunnille mahdollisuuden profiloitua lapsiystävällisiksi kunniksi. Syntyvyyden ollessa näin alhainen, niin kunnat voivat hyödyntää tätä statusta houkutellessaan lisää asukkaita. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2019a.)

Julkisessa keskustelussa on ollut paljon keskustelua lastenhoitajien määrästä ja vastuun kantamisesta. Varhaiskasvatuksen laki muuttui syksyllä 2018 ja se muuttaa henkilöstön rakennetta. Päiväkotien ryhmäkoot ovat suuria ja täyttöasteita seurataan tarkasti. Olisi hyvä tietää nostaako kokeilu lasten määrää entisestään päivähoitossa ja vaikuttaako kokeilu henkilöstön työmäärään kuormittavasti. Tähän saataneen vastaus, kun kokeilu on ohi. Nyt se on vasta alussa ja tarkoituksena on tietenkin myös selvittää kustannusvaikutuksia. Silloisen hallituksen asettamana tavoitteena on nostaa tulevina vuosina mahdollisimman suuri osa viisivuotiaiden ikäluokasta varhaiskasvatuksen piiriin. Ei pidä myöskään unohtaa tavoitetta laajentaa esiopetusta kaksivuotiseksi, jolloin se laajentaisi kokeilun koko maahan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2019a.) Kestävä kuntien varhaiskasvatuspalvelut kuitenkin maksutonta päivähoitoa, näinkään pienessä mittakaavassa. Talousnäkökulmasta tarkasteltaessa asiaa tulisi huomioida monia näkökulmia. Monille perheille maksuton päivähoito 20 tunnin osalta toisi mittavia säästöjä ja lisäksi perheen ostovoimaa. Kunnat voivat kokeilun aikana hakea valtiolta kompensoivia avustuksia, mutta näinhän se ei voi jatkua loputtomiin. Tosin lisääntynyt päivähoiton tarve työllistää lastentarhanopettajia ja lasten hoitajia, tämä voidaan nähdä työllistävänä vaikutuksena. Kuitenkin

lastenpäivähoito maksaa, mistä saadaan rahat siihen. Tingitäänkö jostakin muusta vai riittääkö kuntien verotulot kattamaan palvelut.

2 Varhaiskasvatus

Opetushallituksen (2019a) mukaan varhaiskasvatus on lapsen suunnitelmallisen ja tavoitteellisen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, jossa painotetaan erityisesti pedagogiikkaa. Varhaiskasvatuksen tulee tukea lapsen kasvua ja kehitystä sekä oppimista. Sen tulee myös edistää hyvinvointia. Varhaiskasvatus kuuluu osana suomalaisen koulutusjärjestelmään ja se on yksi vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatus ajoittuu nimensä mukaisesti lapsen ensimmäisille ikävuosille alkaen nollasta ja päättyen peruskoulun aloittamiseen. Kunnan tehtävänä on huolehtia, että varhaiskasvatusta on saatavilla lasten ja perheiden tarpeen mukaan. Opetus- ja kulttuuriministeriölle kuuluvat varhaiskasvatuksen yleinen suunnittelu, ohjaus ja seuranta. (Opetushallitus, 2019b.)

Varhaiskasvatusta voidaan toteuttaa muun muassa päiväkodissa, perhepäivähoitossa tai avoimessa toiminnassa kuten kerhoissa. Lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen päättää lapsen huoltajat, kuitenkin jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta. (Opetushallitus, 2019a.) Varhaiskasvatuksen tehtävänä on lapsen kasvun ja tukemisen lisäksi edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Se ehkäisee syrjäytymistä sekä tukee huoltajia kasvatustyössä ja mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun. Tärkeää on, että varhaiskasvatuksessa opitut taidot vahvistavat lasten osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. (Opetushallitus, 2019b.)

Varhaiskasvatus on lakiin perustuvaa toimintaa, sitä ohjaavat varhaiskasvatuslaki 540/2018 ja varhaiskasvatusasetus 753/2018. Lain (540/2018) 4 § mukaan on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu, kun suunnitellaan, järjestetään tai tuetaan varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksessa pyritään pedagogisen toiminnan kautta tukemaan lapsen kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Pedagogisen toiminnan tulee pohjautua lapsen omiin mielenkiinnonkohteisiin ja tarpeisiin, se sisältää muun muassa kielellisten taitojen harjoittelua, musiikkia, kuvataiteita ja matematiikkaa. Näitä taitoja harjoitellaan ja opetellaan leikkien, liikkuen, tutkien ja ilmaisten monipuolisissa oppimisympäristöissä. Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on tukea lasten hyvinvointia ja luoda pohjaa laaja-alaiselle osaamiselle. Tavoitteena on, että lapsille kehittyä kyky ajatella, oppia, osallistua, vaikuttaa ja toimia

* Corresponding author e-mail address: tiia.koskinen@student.lamk.fi

vuorovaikutuksessa sekä huolehtia itsestään. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lapsen itsetuntoa. (Lapsi varhaiskasvatuksessa.)

Lapsen tasapainoisen kehityksen, kasvun ja oppimisen edistäminen ovat varhaiskasvatuksen tärkeimpiä tavoitteita. Onkin tärkeää tunnistaa lapsen tuen tarve mahdollisimman varhain, hänen kehityksensä ja oppimisensa kannalta. (Kehityksen, kasvun ja oppimisen tuki.) Varhaiskasvatustalain (540/2018) 23 § mukaan jokaiselle lapselle, joka on päiväkodissa tai perhepäivähoidossa, on laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon toteuttamiseksi. Siihen on kirjattava tavoitteet lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevalla tavalla sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi. Suunnitelmaan kirjataan myös lapsen tuen tarve, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen.

3 Kuntataloudellinen näkökulma

Kuntataloutta, sen tilaa ja kehitystä, seuraa ja arvioi valtiovarainministeriö. Se muuan muassa valmistelee kuntatalousohjelman, kuntien peruspalvelujen valtionosuuksia koskevat päätökset sekä kuntien peruspalveluja koskevat talousarvioesitykset. Lisäksi se vastaa kehitystyöstä koskien valtionosuusjärjestelmää. (Valtiovarainministeriö.) Kuntien maksutuloilla tarkoitetaan taas sellaisia asiakasmaksuja sekä maksuja tavoista ja palveluista, joiden hinnoittelun tarkoituksena ei ole kattaa tuotantokustannuksia kokonaisuudessaan tai joiden hinnat

määritellään asiakkaan maksukyvyyn mukaan. (Merikallio & Tyni 2010, 7.) Maksujen perusteista säädetään yleensä laissa tai asetuksissa. Laki varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista (1503/2016) säätelee päivähoidon asiakasmaksuja.

Merikallion ja ym. (2010, 7) mukaan kuntien menoista noin 20 prosenttia katetaan maksuilla ja myyntituloilla. Asiakasmaksulakia on muutettu 1.8.2018 alkaen. Lain (1503/2016) mukaan nuorimman lapsen maksu voi kokopäivähoidossa olla 289 euroa kuukaudessa. Varhaiskasvatuksesta perittävä maksu saa olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen. Perheen ikäjärjestyksessä seuraavasta kokoaikaisesta varhaiskasvatuksesta olevasta lapsesta voidaan määrätä maksu, joka on enintään 50 prosenttia nuorimman lapsen maksusta. Kustakin seuraavasta lapsesta määrättävä maksu on enintään 20 prosenttia nuorimman lapsen maksusta. Lasta kohden 27 euroa pienempää maksua ei peritä. Asiaksmaksu voidaan periä vain yhdeltätoista kuukaudesta. Jos lapsi ei ole vuodenaikana ollut poissa päivähoitosta yli $\frac{3}{4}$ osaa kuukausimaksun perusteena olevien kuukausittaisten hoitopäivien määrästä, voidaan maksu periä 12 kuukaudesta. Kokoaikaisen varhaiskasvatuksen asiakasmaksu saa olla korkeintaan perheen koon mukaan määräytyvän maksuprosentin osoittama euromäärä vähimmäistulorajan ylittävistä kuukausituloista. Kunnalla on oikeus määrätä korkein maksu, jos hakija ei ilmoita tulotietojaan. Maksuprosentit ja tuloajat ovat taulukossa 1. (L 1503/2016; Merikallio ym. 2010, 9-12; kuntaliitto 2018.)

Perheen koko, henkilöä	Tuloajat, euroa/kuukausi	Korkein maksuprosentti
2	1 915	11,5
3	1 915	9,4
4	2 053	7,9
5	2 191	7,9
6	2 328	7,9

Jos perheen koko on suurempi kuin kuusi henkilöä, korotetaan maksun määräämisen perusteena olevaa tuloajaa 138 eurolla kustakin seuraavasta perheen alaikäisestä lapsesta.

Taulukko 1. Maksuprosentit ja tuloajat. (L 1503/2016).

Talouselämän (2017) mukaan varhaiskasvatuksen kustannukset ovat noin 2,5 miljardia vuodessa ja tästä vanhemmat maksavat asiakasmaksujen muodossa alle 15 prosenttia. Kuntaliitto on arvioinut vuonna 2017, että muutoksen hinta on 300 miljoonaa euroa vuodessa, kokonaiskustannukset ovat yli miljardi euroa. Rajauksena tässä on, että maksuttomuus koskee vain 3-5-vuotiaita, eikä lapsilukumäärä nousisi. Kuntaliiton (2017) arvion mukaan maksuton päivähoito nostaa lapsi lukumäärää, nykyisiin tiloihin ei kasvava lapsimäärä mahdu. On arvioitu, että 40 prosenttia lapsista voidaan sijoittaa nykyisiin tiloihin ja 60 prosentille pitää järjestää uudet tilat. Mahdollisesti tämä luku voi olla jopa 80 prosenttia.

Talouselämän haastattelussa (2017) SDP:n poliittisesta valmistelusta vastaavan Mikko Koskinen mukaan maksuton päivähoito laajennetaan kaikkiin ikäluokkiin. Hänen mukaansa tämä on pitkän aikavälin tavoite, jonka toteutuminen riippuu julkisen talouden kehityksestä. Jos asiaa tarkastellaan kuntatalouden tasapainon kautta, niin se voi näyttää kalliilta ja jopa mahdottomalta. Siltä se vaikuttaakin, kuten tänä vuonna 2019 joulukuun alussa saimme lukea Ylen teksti-tv:n (5.12.2019) uutisesta ”Kuntatalous erityisen heikolla”. Uutisen mukaan kuntatalouden tila on heikentynyt kuluvana vuonna voimakkaasti verrattuna yleiseen taloustilanteeseen. Kuntien tilinpäätökset tulevat olemaan huonoimmat kuntien kirjanpidon historiassa.

4 Pohdinta

Esseessä käsitellään syksyllä 2018 alkanutta maksuttoman päivähoiton kokeilua viisivuotiaille kuntatalouden näkökulmasta. Pohditaan sen mahdollisuutta laajentua kattamaan eri ikävuodet ja koko Suomen. Maksuton päivähoito tarkoittaa neljää tuntia päivässä eli 20 tuntia viikossa. Ajallisesti tämä vastaa esiopetuksen määrää.

Esseessä tarkastellaan varhaiskasvatusta oppimisen ja kehittymisen näkökulmasta. Varhaiskasvatus on lapsen suunnitelmallisen ja tavoitteellisen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, jossa painotetaan erityisesti pedagogiikkaa. Varhaiskasvatuksen tulee tukea lapsen kasvua ja kehitystä sekä oppimista. Sen tulee myös edistää hyvinvointia. Varhaiskasvatus kuuluu osana suomalaisen koulutusjärjestelmään ja se on yksi vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatus ajoittuu nimensä mukaisesti lapsen ensimmäisille ikävuosille alkaen nollasta ja päättyen peruskoulun aloittamiseen. Kunnan tehtävänä on huolehtia, että varhaiskasvatusta on saatavilla lasten ja perheiden tarpeen mukaan. Opetus- ja kulttuuriministeriölle kuuluvat varhaiskasvatuksen yleinen suunnittelu, ohjaus ja seuranta.

Varhaiskasvatusta voidaan toteuttaa muun muassa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai avoimessa toiminnassa kuten kerhoissa. Lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen päättää lapsen huoltajat, kuitenkin

jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen kustannukset ovat noin 2,5 miljardia vuodessa ja tästä vanhemmat maksavat asiakasmaksujen muodossa alle 15 prosenttia. Maksuttoman päivähoidon on arveltu lisäävän kuluja noin 300 miljoonaa euroa vuodessa ja kokonaiskustannusten olevan yli miljardi euroa. Lapsi perheille maksuttomuus on iso etu, kunnille se on iso haaste.

Maksuton eli kansan kielellä ilmainen päivähoito olisi itselleni niin kuin monelle muullekin lapsiperheelle suuri helpotus arkeen. Se lisää ostovoimaa, koska rahaa olisi kuukausittain käytössä enemmän. Apu on kuitenkin hetkellinen, lapsi on vain yhden vuoden viisivuotias. Tosin vuodessa kertyy päivähoitomaksuista yhtä lasta kohden merkittävä summa ja varsinkin kokeillun laajentuessa kattamaan kaikki ikäluokat.

On mielenkiintoista nähdä tulevaisuudessa, miten tämä kokeilu maksuttomasta päivähoitosta johtaa. Saadaanko se koko Suomeen ja leviääkö se myös muihin ikäluokkiin. Ajatus oppivelvollisuuden pidentämisestä muuttamalla esiopetus kaksivuotiseksi on kaksijakoinen. Monessa Euroopan maassa kuten Britanniassa ja Alankomaissa oppivelvollisuus alkaa aikaisemmin kuin Suomessa (Tilastokeskus, 2007). Sanni Grahn-Laasosen (opetus- ja kulttuuriministeriö, 2019) mukaan 5-vuotiaiden osallistuminen varhaiskasvatukseen on Suomessa vähäisempää kuin kaikissa muissa Pohjoismaissa. Kuitenkin Suomessa on hyvin toimiva koulujärjestelmä ja monet maat käyvät ottamassa oppia meiltä. Uudistuksia pitää tehdä aika ajoin ja niitä tulee voida arvioida kriittisesti. Aina ei tarvitse tehdä isoja muutoksia ja vanha käytäntö voi olla myös hyvä.

Olemme nyt joulukuun 2019 alussa saaneet uudet PISA-tulokset. Suomi pärjää hyvin, mutta erityisesti huolettavia poikien lukemattomuus. Monet pojat ovat ilmoittaneet lukevansa vain pakon edestä. Tyttöjen ja poikien osaamiserot ovat kasvaneet OECD-maiden suurimmaksi. Lisäksi oppilaiden väliset erot ovat kasvaneet, heikommin osaavien oppilaiden määrä on kasvanut. Perhetausta vaikuttaa oppimistuloksiin nyt enemmän kuin ennen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019c.) Tukisiko esiopetuksen aloittaminen aikaisemmin yhtenä osana poikia lukemaan enemmän. Varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on vähentää syrjäytymistä ja edistää tasa-arvoa sekä yhdenvertaisuutta. Varhaiskasvatuksen maksuttomuus voisi auttaa perhetausta vaikutusten kumoamiseksi. Se antaisi kaikille lapsille tasa-arvoisen lähtökohdan.

Opetus- ja kulttuuriministeriön uusi kehittämisshanke: ”Oikeus oppia tasa-arvoinen alku opinnoille, varhaiskasvatuksenlaadun ja tasa-arvon kehittämissuunnitelma 2020–2022” vastanneekin varhaiskasvatuksen tuleviin haasteisiin. Hankkeen tavoitteena on, että yhä useampi lapsi osallistuisi varhaiskasvatukseen. Ohjelmassa esi- ja alkuopetusta kehittämällä parannetaan varhaisten perustaitojen oppimista. Kehittämissuunnitelman tavoitteina ovat 1. luoda tasa-arvoisia edellytyksiä oppimispoluille, 2. edistää oppimisen tukea, 3. luoda oppimiselle joustavampi alku sekä 4. parantaa varhaiskasvatuksen laatua. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019d.)

Kuka maksaa tämän lystin? Tämä on varmasti se kysymys, johon maksuttoman päivähoiton kokeilu kulminoituu. Mikrotalouden näkökulmasta perheille ilmainen päivähoito on iso etuus. Makrotalouden näkökulmasta tulee kuitenkin huomioida kuntien ja valtion tilannetta. Talousvaikutuksia tulee huomioida pidemmän aikavälin kautta. Jos ilmainen päivähoito estää syrjäytymistä, tuottaa se myöhemmin itsensä moninkertaisesti takaisin tämän lapsen kohdalla.

Maksuttoman päivähoiton avulla voimme myös saada syntyvyyden Suomessa nousemaan, mikä olisi erittäin tärkeää kokonaistalouden kannalta. Yle uutisoi viimeksi tällä viikolla (49/2019) syntyvyyden jatkavan selkeää laskuaan. On ennustettu, että Suomen väkiluku kääntyy laskuun jo vuonna 2031, jos kehitys jatkuu samanlaisena. Huoltajien, erityisesti äitien, työssä käyminen on myös tärkeää. Auttaako ilmainen päivähoito siinä, varmastikin varsinkin, jos se laajenee kattamaan myös nuoremmat lapset.

Kuten Jarkko Lahtinen kirjoittaa blogissaan (2018) ”Maksuton varhaiskasvatus – ei ollenkaan yksinkertainen yhtälö”, nyt olisi tarpeen pohtia vakavasti keinoja, joilla juuri ne lapset osallistuisivat varhaiskasvatukseen, jotka siitä eniten hyötyvät. Hänen ajatuksiensa

mukaan olisi hyvä pohtia varhaiskasvatusta juuri lapsen näkökulmasta: kuinka laaja varhaiskasvatus on lapselle keskimäärin riittävä? Helposti päätöstenteko ei siis käy, lapsissa on kuitenkin tulevaisuus, päättäkäämme siis hyvin.

Lähteet

- Kehityksen, kasvun ja oppimisen tuki. Espoon kaupunki. [Viitattu 8.12.2019]. Saatavissa: https://www.espool.fi/fi-FI/Kasvatus_ ja_ opetus/Varhaiskasvatus/Lapsi_ varhaiskasvatuksessa/Kehityksen_ kasvun_ ja_ oppimisen_ tuki
- Kuntaliitto. 2018. Varhaiskasvatuksen asiakasmaksut. [Viitattu 6.12.2019]. Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/opetus- ja- kulttuuri/varhaiskasvatus/varhaiskasvatuksen-asiakasmaksut>
- Kuntaliitto. 2017. Maksuton varhaiskasvatus Maksuton varhaiskasvatus 4h/päivä; arvioita kustannusvaikutuksista. [Viitattu 2.12.2019]. Saatavissa: https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/maksuton_vaka_ko_konainkustannukset.pdf
- Lahtinen, J. 2018. Maksuton varhaiskasvatus – ei ollenkaan yksinkertainen yhtälö. Blogi Linjoilla. [Viitattu 8.12.2019]. Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/blogi/2018/maksuton-varhaiskasvatus-ei-ollenkaan-yksinkertainen-yhtalo>
- Laki varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista 1503/2016. [Viitattu 4.12.2019]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161503>
- Lapsi varhaiskasvatuksessa. Espoon kaupunki. [Viitattu 8.12.2019]. Saatavissa: https://www.espool.fi/fi-FI/Kasvatus_ ja_ opetus/Varhaiskasvatus/Lapsi_ varhaiskasvatuksessa
- Merikallio, M. & Tyni, T. 2010. Maksujen merkitys kuntien tulopohjan vahvistamisessa ja kysynnän ohjaamisessa– Case päivähoito. Kuntaliitto. [Viitattu 2.12.2019]. Saatavissa: file:///C:/Users/tiiaam/Downloads/maksu_merkitys_kuntien_tulopohja_verkkoon.pdf
- Opetushallitus. 2019a. Varhaiskasvatus. [Viitattu 7.12.2019]. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus- ja- tutkinnot/varhaiskasvatus>
- Opetushallitus. 2019b. Varhaiskasvatus. [Viitattu 7.12.2019]. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus- ja- tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2019a. 5-vuotiaiden maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeilu laajenee – uusia kuntia mukaan. [Viitattu 2.12.2019]. Saatavissa: https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/5-vuotiaiden-maksuttoman-varhaiskasvatuksen-kokeilu-laajenee-usia-kuntia-mukaan
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2019b. Uusi varhaiskasvatuslaki. [Viitattu 2.12.2019]. Saatavissa: <https://minedu.fi/uusivarhaiskasvatuslaki>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2019c. Opetusministeri Andersson PISA-tuloksista: Suomessa oma lähikoulu on maailman parhaimpien joukossa. [Viitattu 7.12.2019]. Saatavissa: https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/opetusministeri-andersson-pisa-tuloksista-suomessa-oma-lahikoulu-on-maailman-parhaimpien-joukossa
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2019d. Oikeus oppia tasa-arvoinen alku opinnoille, varhaiskasvatuksenlaadun ja tasa-arvon kehittämissuunnitelma 2020–2022. [Viitattu 7.12.2019]. Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161904/Varhaiskasvatuksen%20laadun%20ja%20tasa-arvon%20kehitt%C3%A4missuunnitelma%20-esite.pdf>
- Siippainen, A. 2018. 14 000 lapselle maksuton päivähoito – nämä 20 kuntaa ovat mukana. Helsingin sanomat. Puheenvuoro 21.3.2018. [Viitattu 2.12.2019]. Saatavissa: <https://www.helsinginutiset.fi/artikkeli/621264-14-000-lapselle-maksuton-paivahoito-nama-20-kuntaa-ovat-mukana>
- Talouselämä. 2017. Maksuton päivähoito tulisi kalliiksi. [Viitattu 4.12.2019]. Saatavissa: <https://www.talouselama.fi/uutiset/maksuton-paivahoito-tulisi-kalliiksi/820c4494-726a-3189-a344-4846536df2b7>
- Tilastokeskus. 2007. Esi- ja perusopetukseen osallistuminen kansainvälisessä vertailussa. [Viitattu 4.12.2019]. Saatavissa: https://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-04-12_001.html?s=4
- Valtiovarainministeriö. Kuntatalous. [Viitattu 4.12.2019]. Saatavissa: <https://vm.fi/kunta/kuntatalous>

- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. [Viitattu 4.12.2019]. Saatavissa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Varhaiskasvatusasetus 753/2018. [Viitattu 4.12.2019]. Saatavissa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180753>

- Yle. Teksti-tv. 5.12.2019. Syntyvyys jatkaa selvää laskuaan.
- Yle. Teksti-tv. 5.12.2019. Kuntatalous erityisen heikoilla.